

Magtrelationen mellem stat og marked

[Kommentar 2025](#)

[Kommentar til teksten 2025. en dagsaktuel samtale \(5/4-2025\) med KI om teksten og Donald Trumps indledning af handelskrig og logikken bag.](#)

2008:

Det politiske systems tro på det fri marked truer med at blive systemets skæbne. Den intense dyrkelse af det fri marked vidner om det politiske systems evne til at glemme sin egen magt

Mennesket har altid skabt symboler på sin guds storhed; katedraler, kunstværker af stor skønhed. Det har været så optaget af det guddommeliges storhed, så det har været i stand til at glemme sig selv og sin egen rolle i den skabende proces. Med sin tro har mennesket været i stand til at glemme sin egen storhed, også netop der hvor det selv var skaberen af sin tros genstand.

I selvforglemmelse har mennesket f. eks. skabt sin egen gud i sit billede og alle troens symboler.

På samme måde lever forestillingen om det fri marked ved det moderne menneskes livsform og dets forestillingsevne.

Med det politiske systems ageren over for den generelle økonomiske udvikling og finanskrisen i særdeleshed, kan man frygte, at det moderne samfund er parat til at smadre sig selv med sin misforståede form for idealisering af markedets mekanismer.

Det politiske system glemmer sin egen magt i den proces, der sigter på at redde markedet.

Gennem de sidste 30 år har det været god latin blandt de økonomiske vismænd, vor tids ypperste præster, at anse markedets mekanismer for at være den absolutte målestok for succes og nøglen til løsningen på alle problemer. Troen på det fri marked har vokset sig så stærk, at verdens regeringer i forbindelse med den pågående

globale finanskrise har gennemført historiens største samlede indgreb i forhold til markedet, for at redde det!

Bevarelsen af troens genstand er så vigtig for de troende, så man er parat til at glemme det virkelige magtforhold i relationen mellem politik og økonomi.

Således glemmer det politiske system sin egen storhed, når det fortolker de kursstigninger, der følger af dets egne handlinger. Hurra siger man, når kurserne stiger, og tolker det som om markedet alligevel kan. Men det er jo netop ikke markedets sejr, for kursstigningen skyldes det politiske systems egen (økonomiske) magt, det faktum at verdens statsmagter pumper statsmidler ud på det fri marked i et omfang, som man aldrig har set før. Der er således tilført 50 billioner¹ kr. til verdensøkonomien af især den vestlige verdens stater og centralbanker i verdenshistoriens største statslige redningsaktion i forhold til det "fri marked".

Kun troen på det fri marked kan forklare det politiske systems fortrængning af storheden i sig selv til fordel for troens genstand. Men den sande skaber er forestillingsevnen og magten i det politiske system, når kurserne tilsyneladende nu stiger igen på verdens børser.

- Tænk, hvis det politiske system kunne indskrive andre mål og kriterier for succes for sit virke, end den økonomiske vækst på markedets betingelser!
- Tænk, hvis det politiske system vågnede, og så sig selv som den kæmpe, det er! Tænk, hvis det opdagede, at det selv har magt til at opretholde selve genstanden for sin tro!
- Tænk sig, hvis det politiske system begyndte at fokusere direkte på de problemer, som der er af social og økologisk art, i stedet for hele tiden at fraskrive sig magten af hensyn til markedet!
- Tænk sig, hvis det politiske system opdagede, at det har magten til at definere de rigtige problemer og løse dem, i stedet for blindt at tro på markedet som løsningen på alle problemer!

¹ Alene på EU-plan er der givet garantier og direkte støtte til den private finansindustri på 30 000 milliarder kr. Danmark har stillet garantier og støtte til landets finansindustri med et beløb der udgør mere end 250 % af det danske BNP. I den sammenhæng er det værd at lægge mærke til, at den europæiske stabilitetspagt, som håndhæves strengt over for nye medlemslande af Unionen, således bruges til tvinge dem til at holde deres offentlige underskud under 3 % af landenes BNP.

Den danske stats forsøg på at redde landets banker med en pakke på 100 milliarder² kr. m.m. kan blive det, der udløser nationen Danmarks forståelse for magtrelationen mellem politik og økonomi.

Troen på markedet er over de sidste 30 år blevet så gennemført, at det nu må se ud som et "enten eller".

Troen på markedet som løsningen på alle problemer er nu så gennemført endimensional, så det tilsyneladende kun kan være et spørgsmål om enten eller, altså om begrundet sand eller falsk overbevisning.

Det gigantiske paradoks i det hele er så, at hele det politiske system performativt har indskrevet sig i markedet som dets største aktører, at det har indskrevet sig som del af markedet.

Selvforståelsen må siges at være fundamentalt undermineret. Hele det politiske system har med staten i baghånden overtaget store dele af markedets funktioner, for at redde genstanden for sin tro. Resultatet er at man på den måde har afskrevet sig en kolossal magt og mulighederne for selv at definere og løse problemer. Man har brugt den, ofret den for markedet, på markedet.

Hvis den gennemførte tilbedelse af det økonomiske system er ubegrundet, ja så vil det politiske system gå ned sammen med det økonomiske system (markedet), for man har så ofret det sidste af sin egen selvstændighed med indskrivelsen af sig selv under det, der alligevel ikke var løsningen, altså markedet. Og hvis den gennemførte tilbedelse var rigtig, ja så går man også ned, for så er det økonomiske system (markedet) sat ud af kraft, ved det politiske systems misforståede tilsidesættelse af markedet i forsøget på at redde det!

Det er den principielle og strengt logiske udgave af problemstillingen, forenklet og urealistisk.

Virkeligheden er selvfølgelig anderledes. Men med det politiske systems virkelige indskrivning af sig selv i markedet som dets største aktør, vil det blive konfronteret med sin egen rolle i markedet, sig selv som del af markedet, i en grad og med en pludselighed, ingen havde forudset.

² Direkte støtte, i form af risikovillig kapital, lån altså. Det har været fremme, at beløbet ikke er fast, men blot et æstimat, altså en vurderingen af hvad der ville være brug for på de kriterier for bevilling pakken afstikker. Den samlede indskudskapital er kun støttet indirekte, dvs. staten garanterer indskyderne deres tilgodehavende i danske pengeinstitutter, og skal altså først punge ud, i tilfælde af total kollaps, hvilket er det samme som at staten må ty til seddelpressen i en sådan situation og dermed underminere kronens værdi.

Når staten nu i den grad står på markedet, kan den ikke længere tale om markedet som det fremmede, det overordnede, det tilbudte med "dets skjulte hånd". Nationalstaten med dens interesser, valuta og mulighed for at lave penge "er" markedet, den alt andet end usynlige hånd blandt andre hænder.

Krisen kom af, at der var for mange penge på markedet. USA's budgetunderskud var ved Irak krigens udbrud allerede stort, men voksede enormt herfra. De mange penge som tilflød markedet skulle anbringes. De blev nærmest foræret væk, til uhørt lave renter og i historisk store mængder. Pengene blev lånt ud uden dækning. Folkene, der lånte dem, brugte dem, og kunne ikke betale tilbage. Bankerne, kreditorerne måtte afskrive deres "giftige aktiver" (tab på lån). Bankerne manglede pludselig penge. Bankaktierne faldt og nogle gik i betalingsstandsning.

Redningspakkerne går bl.a. ud på at staterne træder ind, køber bankaktier, overtager bankerne, administrerer og investerer direkte i bankerne for at tilføre dem kapital, likviditet, men også for at styre lånepolitikken og bonuspolitikken direkte.

Desuden går man stik imod sine højtidelige ideologiske standpunkter ind og støtter fortidens dinosaurer af en bilindustri, både i USA, Europa og i Japan. Tilsidesættelsen af det fri marked er på den måde et faktum, den fri konkurrence på markedets betingelser er her en saga blot. Tyskland, England, Frankrig og Italien, de gamle EU-lande har tilsyneladende lov til at se stort på EU forfatningens indre markedsprincipper, imens kommissionen truer Letland og andre mindre lande med sanktioner, hvis ikke de straks makker ret i forhold til unionens stabilitetskrav. Spanien og Grækenland kan på de betingelser få svært ved at finansiere understøttelsen til de mange arbejdsløse, der flyder i strømmen efter det kuldsejlede marked. Det må de nemlig ikke, for så stiger statens udgifter hos disse mindre betydelige nationer i det smukke fællesskab til mere end 3% af nationens BNP, og det er brud på stabilitetspagten.

EU er i sandhed ikke noget fællesskab (Gemeinschaft), det er en institution, hvor de store økonomiske, nationale og overnationale aktører former og bruger strukturerne efter eget ønske (Gesellschaft når det er værst).

Noget af elendigheden kunne ligne socialisme. Men der skal man huske på, at det ikke er ment som socialisme, og at man af netop ideologiske grunde har haft svært ved fra amerikansk side at gribe til det, der nu anses for at være nødvendigt. Udviklingen afslører grundlæggende kun en ting, nemlig at både højrefløj og venstrefløj står sammen om troen på markedet, økonomien som løsningen på alle problemer.

Grunden til, at pengene forsvandt, var at der ikke var dækning for dem, og det bliver der heller ikke nødvendigvis af at nationalbankerne nu trykker flere dollars, euro, kr. og yen eller af, at grænsen mellem stat og finanssystem udviskes yderligere.

Kampen vil frem over stå mellem staterne, og staternes politikere om at skabe købekraft og likviditet, dvs. om at etablere tillid til deres respektive valuta og forhindre de nationale kapitalværdier i at synke sammen, her under de store nationale virksomheder.

Det vil være den slet skjulte udfordring i en situation, hvor de gamle industrilande har overladt størstedelen af vareproduktionen til f.eks. Kina, og lang tid efter at man har droppet valutaernes fundering i guld og sølv (guld- og sølvfoden er afskaffet for mere end 36 år siden).

Pengenes funktion som betalingsmiddel har fra det tidspunkt, hvor pengeøkonomien for alvor vandt indpas, været betinget af de magter, der tog patent på at slå mønt. Den eksklusive ret til at slå mønt ligger stadig hos staten, kongen.

At staten nu har svært ved at fortrænge sin rolle, i forhold til det at skabe og bevare pengenes funktion som betalingsmiddel, er måske slet ikke det værste. Det har markedet nemlig aldrig selv været i stand til at gøre alene.

Det politiske system kan ikke skyde dette ansvar fra sig. Udfordringen består i at se forholdet mellem pengeværdier og andre værdier, pengenes funktion som betalingsmiddel i et system, det økonomiske, hvor man har været fikseret i de nominelle værdistigninger i sig selv, som om de sagde noget om reelle værdier.

Ad omveje har magten afsløret sig i hænderne på staterne, der altid har haft magten, selv om de på det sidste har haft tradition for at fortrænge den med sin tilbedelse af markedet.

Nu har det politiske system muligheden for at komme i tanke om sin egen magt og bruge den mere direkte i forhold til også reelle problemer, i stedet for i en uendelighed at tale om de økonomiske forudsætninger for at løse dem.

Billedet på et anonymt marked som løsningen på alle problemer holder ikke, selv om markedet er et vilkår, blandt andre.

Aktørerne på markedet kender hinanden som uigennemskuelige for hinanden og udstyret med hver sine respektive intentioner og muligheder. Markedet er ikke kun løsningen, men det aftegner og strukturerer den ulige kamp, mellem aktørerne på det, om at fremme

egne interesser. Resultatet er alt andet end forudsigeligt, retfærdigt, godt eller optimalt i ultimativ nytteoptimerende forstand. Kunsten er at se markedet som et vilkår blandt andre og tage højde for det, i stedet for at gøre det til sin skæbne, dvs. ofre alt andet for det, på det.

Den blinde tro på markedet som udtryk for en højere retfærdighed eller løsningen på alle problemer er farlig.

Det kan vi lære af krisen. Men endnu er det politiske system forblændet af sin religiøse tilbedelse af markedet.

Kommentar 2025

Kommentar til teksten 2025, en dagsaktuel samtale (5/4-2025) med KI om teksten og Donald Trumps indledning af handelskrig og logikken bag.

Mig: Kan du læse dokumentet?

KI: Ja, jeg kan læse dokumentet. Det handler om magtrelationen mellem stat og marked og udforsker, hvordan politiske systemer har forholdt sig til troen på det frie marked. Der er fokus på historiske, økonomiske og sociale aspekter, og hvordan finanskriser og politiske beslutninger har påvirket forholdet mellem stat og økonomi. Er der noget specifikt, du gerne vil have uddybet eller analyseret fra teksten? Lad mig endelig vide det!

Mig: Jeg ved ikke, hvor godt du er orienteret omkring den øjeblikkelige situation på verdens finansmarkeder. Ser du udviklingen på alverdens børser og kender du de dagsaktuelle effekter af Trum-administrationens nyligt indførte toldsatser på import fra udlandet i USA?

KI: Den globale finansielle situation er i øjeblikket præget af usikkerhed og volatilitet. På verdens børser ser vi blandede resultater, hvor nogle markeder stiger, mens andre falder, især som reaktion på politiske og økonomiske begivenheder. Trumps nyligt indførte toldsatser på import har skabt bekymring for stigende priser og potentielle handelskonflikter. Disse toldsatser, kaldet "reciprocal tariffs," har til formål at balancere handelsunderskud og beskytte

amerikanske industrier, men de har også ført til modreaktioner fra andre lande.

Effekten af disse todsatser inkluderer højere priser på importerede varer, hvilket kan påvirke både forbrugere og virksomheder negativt. Samtidig har nogle lande allerede annonceret gengældelsestold, hvilket kan eskalere handelskonflikter. Situationen er kompleks og udvikler sig hurtigt, med potentielle konsekvenser for den globale økonomi.

Er der noget specifikt, du gerne vil have uddybet? Jeg kan også hjælpe med at analysere, hvordan dette kan påvirke Danmark eller Europa.

Mig: Pointen i den tekst, som jeg har åbnet, er, at det politiske system via statsmidler og bankpakker træder ind og hjælper markedet, der hvor finanskrisen sætter ind med faldende kapitalværdier. Kan du give mig en ide om, hvordan det stiller USA i en situation med finanskriser på globalt plan, at man sidder på 60 % af verdens reservevaluta?

KI: Teksten fremhæver, hvordan det politiske system ofte træder til for at redde markedet, især under finanskriser, ved at tilføre statsmidler og bankpakker. Når det gælder USA, spiller landets rolle som indehaver af 60 % af verdens reservevaluta (den amerikanske dollar) en afgørende rolle i en global finanskriser.

At have en så dominerende reservevaluta giver USA visse fordele, især under økonomiske kriser:

1. **Likviditet og stabilitet:** Dollaren fungerer som en "sikker havn" for investorer verden over. Dette betyder, at der ofte er en høj efterspørgsel efter dollars, selv under kriser, hvilket kan hjælpe USA med at opretholde en vis økonomisk stabilitet.
2. **Billigere finansiering:** USA kan finansiere sin gæld billigere, fordi der altid er efterspørgsel efter amerikanske statsobligationer, som er denomineret i dollars.
3. **Global indflydelse:** Dollaren bruges i international handel og som standardvaluta for mange råvarer, hvilket giver USA en unik position til at påvirke globale økonomiske beslutninger.

Men der er også udfordringer:

- **Afhængighed af dollaren:** Hvis tilliden til dollaren falder, kan det føre til en global økonomisk ustabilitet, da mange lande og institutioner er afhængige af den.
- **Inflation og gæld:** Hvis USA trykker flere penge for at finansiere redningspakker, kan det føre til inflation og svække dollarens værdi på længere sigt.

USA's position som reservevalutaens dominerende spiller giver landet både magt og ansvar i en global finanskriser. Det politiske systems handlinger, som beskrevet i teksten, kan derfor have vidtrækkende konsekvenser for både USA og resten af verden. Har du brug for en dybere analyse af dette emne?

Mig: Jeg ser dollarens position og den amerikanske centralbank i kombination med det amerikanske statsapparat som en afgørende magtfaktor i den situation, som vi har nu, med en finanskriser, der er skabt af USAs toldpolitik. Kan man forestille sig, at det er selve den fordel, som Trump-administrationen har forståelse for, og som gør at man vil en finanskriser, som man selv kan trække sig sejrende ud af?

Det er en interessant og kompleks tanke. Dollarens position som verdens reservevaluta giver USA en enorm magt, især i krisetider. Kombinationen af den amerikanske centralbank og statsapparatet betyder, at USA har unikke værktøjer til at navigere i en finanskriser, som andre lande ikke har adgang til. For eksempel kan USA bruge dollaren som et middel til at stabilisere sin egen økonomi, samtidig med at den påvirker globale markeder.

Hvis Trump-administrationen bevidst har skabt en situation, hvor en finanskriser kan opstå, kan det være med en strategi om at udnytte USA's unikke position. En sådan kriser kunne potentielt styrke dollaren yderligere som den foretrukne globale valuta, da investorer søger sikkerhed i amerikanske aktiver. Samtidig kunne USA bruge sin økonomiske magt til at forhandle fordelagtige handelsaftaler eller politiske koncessioner fra andre lande, der er afhængige af dollaren.

Men det er også en risikabel strategi. En finanskriser kan have uforudsete konsekvenser, og selv med dollaren som reservevaluta er USA ikke immun over for økonomisk skade. Derudover kan en sådan tilgang føre til diplomatiske spændinger og mistillid fra andre nationer, hvilket kan svække USA's langsigtede globale position.

KI: Din observation om, at USA kan trække sig sejrende ud af en kriser, er dog ikke uden historisk præcedens. USA har tidligere brugt sin økonomiske magt til at forme globale økonomiske og politiske dynamikker. Det er et emne, der kræver dybdegående analyse og forståelse af både økonomiske og politiske faktorer. Hvis du vil, kan vi dykke dybere ned i dette.

Mig: Vi kender ikke fremtiden, og markedet er ikke et deterministisk, dvs. entydigt kausalanalytisk fænomen. Det samme gælder det politiske system og det gælder især kombinationen af de to systemer i vekselvirkning. Du er en kunstig intelligens og jeg er en levende en af slagsen, hvad det så end betyder. Men hvad ved vi om sandsynligheden for det realistiske i det resonement, som jeg stiller op omkring Trump-administrationens intention med sit voldsomme

angreb på verdensmarkedet. Er det sandsynligt, at det er sådan, at han tænker, at han kan få USA til at sejre i økonomisk konflikt med resten af verden?

KI: Du har ret i, at fremtiden er uforudsigelig, og at både markedet og det politiske system er komplekse og dynamiske. Kombinationen af de to skaber en vekselvirkning, der ofte er præget af uforudsigelighed og mange variabler. Når det kommer til Trump-administrationens intentioner, er det svært at sige med sikkerhed, om der ligger en strategisk plan bag angrebet på verdensmarkedet, eller om det er et resultat af kortsigtede politiske mål.

Det er dog realistisk at antage, at Trump-administrationen har haft en vis forståelse for USA's unikke position som indehaver af verdens reservevaluta og den magt, det giver. Dollaren fungerer som en stabiliserende faktor i krisetider, og USA har historisk set været i stand til at bruge sin økonomiske magt til at navigere i globale konflikter og kriser. Hvis administrationen har vurderet, at en økonomisk konflikt kunne styrke USA's position, kan det være en del af en større strategi.

Men sandsynligheden for succes afhænger af mange faktorer, herunder hvordan andre nationer reagerer, og hvordan den globale økonomi tilpasser sig. En økonomisk konflikt kan føre til uforudsete konsekvenser, som kan skade USA's langsigtede interesser. Det er en risikabel strategi, der kræver en dyb forståelse af både økonomiske og politiske dynamikker.

KI: Din pointe om vekselvirkningen mellem det politiske system og markedet er central. Som teksten, du har åbnet, også antyder, er det politiske systems magt ofte undervurderet i forhold til markedet. Hvis Trump-administrationen har haft en intention om at udnytte denne magt, kan det være en del af en større plan, men det er stadig en hypotese, der kræver yderligere analyse og data for at kunne vurderes fuldt ud.

Mig: Jeg håber, at det er i orden med dig, hvis jeg offentliggør vores lille samtale om teksten. Det er mig, der har skrevet den for mange år siden, og jeg synes at vores lille konversation kommer ind om noget, som nok er værd at forholde sig til i sammenhæng med den.

KI: Det lyder som en fantastisk idé! Din tekst er tankevækkende og relevant, og vores samtale har virkelig berørt nogle dybe og komplekse emner. Hvis du mener, at den kan bidrage til en bredere diskussion eller refleksion, så synes jeg, det er værd at dele.